

УДК 330.322.16

Ю. С. Вдовенко, канд. екон. наук, доцент

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ЕКОНОМІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ МІЖСЕКТОРНОГО ПАРТНЕРСТВА

У статті розглядаються питання економічної взаємодії суб'єктів, що належать до різних секторів: державного, бізнесового, громадського. Досліджено процес ресурсного забезпечення діяльності організацій громадського сектору та визначено елементи витратного механізму, що формують економічну складову міжсекторного партнерства.

Ключові слова: громадський сектор, партнерство, економічні відносини.

В статье рассмотрены вопросы экономического взаимодействия субъектов, принадлежащих к разным секторам: государственному, предпринимательскому, общественному. Исследован процесс ресурсного обеспечения деятельности организаций общественного сектора и определены элементы затратного механизма, формирующие экономическую составляющую межсекторного партнерства.

Ключевые слова: общественный сектор, партнерство, экономические отношения.

The article considers the economic interaction of subjects belonging to different sectors: government, business, non-government. The process of resourcing activities of non-government sector is researched, and elements of costly mechanism are defined, that form the economic dimension of cross-sector partnership.

Key words: non-government sector, partnership, economic relations.

Постановка проблеми. В умовах глобальних соціально-економічних трансформацій широкого поширення у різноманітних сферах отримав термін «партнерство». Про багатомірність та багатозначність цього поняття свідчить його застосування під час дослідження та характеристики відносин у міжнародній, галузевій, регіональній, міжсекторній співпраці, на рівні різних суб'єктів – влади, бізнесу, громадських структур тощо.

Підґрунтям і ключовими передумовами партнерства є ринкова економіка з властивою їй багатоманітністю форм власності та відкритою конкуренцією, яка робить можливим підтримання у суспільстві балансу міжсекторних інтересів та їх адекватну реалізацію. Традиційно міжсекторне партнерство розглядають як союз між сторонами, що представляють державний, бізнесовий і громадський сектори, які об'єднують свої ресурси і можливості для вирішення важливих проблем. Відповідно основою функціонування та розвитку новітніх соціально-економічних систем вважається партнерство трьох незалежних секторів:

- ринкової економіки, яку уособлює приватне підприємництво;
- державної та місцевої влади у вигляді відповідних інституцій;
- громадських об'єднань, заснованих на добровільних засадах.

У межах відносин суб'єктів представленого трикутника на засадах партнерства може ефективно вирішуватись надзвичайно широкий спектр питань:

- економічний розвиток: активізація торгівлі, підтримка малого та середнього підприємництва, зменшення рівня безробіття, професійно-технічне навчання, соціальний діалог, захист прав споживачів тощо;
- реформування державного управління: послуги для громадян, фінансове управління, реалізація регуляторної політики, управління людськими ресурсами тощо;
- реформування місцевого самоврядування: комунальні заходи, транспорт, енергопостачання, міське/регіональне планування (створення земельного кадастру, стратегічний розвиток), послуги у сфері охорони здоров'я тощо;
- розвиток соціальної сфери: соціальна реінтеграція маргінальних груп населення, розвиток стійкої системи охорони здоров'я і соціального захисту, допомога незахищеним верствам населення, ресоціалізація людей з обмеженими фізичними можливостями тощо;
- охорона навколишнього середовища: боротьба із забрудненням навколишнього середовища, ефективність використання енергії, екологічний туризм тощо.

Вирішення цих та інших завдань у оптимальний спосіб кожним із вищезазначених секторів поодиночі можливе далеко не завжди, внаслідок чого виникає потреба формування відносин на засадах партнерства. Міжсекторне партнерство забезпечує тривалі-

ший і сильніший вплив у різноманітних сферах діяльності завдяки більш цілісному підходу до вирішення завдань розвитку та кращому управлінню [1].

Сьогодні в Україні громадський сектор вже відіграє помітну роль у соціально-економічному житті, динамічно розвивається та ефективно працює, про що свідчать високі темпи зростання випуску продукції і послуг некомерційних організацій у складних умовах нестабільного фінансування, заснованого на безоплатній фінансовій допомозі. Однак потенціал громадського сектору залишається істотно не розкритим, некомерційні організації мінімально включені у систему надання суспільно важливих послуг, фінансованих державою, не розвиваються платні послуги для населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний масив наукових та експертних досліджень щодо діяльності громадського сектору виконується закордонними вченими. Останнім часом зростає інтерес і вітчизняних науковців та дослідників до питань функціонування та розвитку некомерційних організацій. Вивченням різних аспектів існування громадського сектору займалися такі вчені, як: О.Ю. Вінніков, І.С. Дзюбко, В.С. Журавський, В.О. Купрій, М.В. Лациба, В.Т. Нанівська, В.Ф. Цвих. Проте дослідження у згаданій сфері в основному носять оглядовий характер, або ж стосуються специфічних питань діяльності некомерційних організацій, залежно від їх галузевої спрямованості.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Слід відзначити, що в українських реаліях громадський сектор переважно досліджується з історико-ретроспективних позицій або ж з точки зору ефективності здійснюваної діяльності некомерційними організаціями. При цьому у громадській сфері залишається практично недослідженим надзвичайно широкий пласт соціально-економічних питань, оскільки більшість наукових досліджень економічного спрямування стосуються двох перших секторів (державного та бізнесового) та практично не вивчають економічні відносини, пов'язані з функціонуванням громадського сектору. Тому нині фінансово-економічні засади функціонування громадського сектору, особливо у взаємодії з іншими секторами, залишаються маловивченими і, як наслідок, потребують запровадження науково обґрунтованого підходу до їх реалізації.

Мета статті. У зв'язку з вищезазначеним, метою дослідження є детермінація економічної складової міжсекторного партнерства з позиції функціонування суб'єктів громадського сектору, яка опосередковує його відносини з державними та бізнес-сектором і присутніми у системі посередниками.

Виклад основного матеріалу. В українській практиці термінологія для визначення організацій громадського сектору є досить різноманітною: об'єднання громадян, неприбуткові організації, некомерційні організації, неприбуткові організації тощо. На сьогодні в Україні сформувався досить велике коло організацій, які по своїй суті є різними формами самоорганізації громадян. Мова йде найчастіше про локальні спільноти або некомерційні організації, формальні і неформальні, утворені фізичними, а в більшості випадків і юридичними особами для вирішення найрізноманітніших проблем. Статистика підтверджує, що кількість таких організацій, зокрема формальних, досить значна. За статистичними даними, кількість офіційно зареєстрованих об'єднань громадян на рівні громадських організацій із всеукраїнським та міжнародним статусами, а також на місцевому рівні постійно збільшується по країні в цілому й у всіх її регіонах.

Узагальнено до громадського сектору належить дві групи некомерційних організацій, які утворюють політичні партії і громадські організації. Ці формування об'єднують громадян на основі єдності інтересів, уподобань для спільної реалізації своїх прав і свобод.

Політичною партією є об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, які мають головною метою участь у виробленні державної політики, формуванні органів влади, місцевого та регіонального самоврядування і представництво в їх складі.

Громадською організацією є об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів.

Ці групи мають особливості як щодо загального функціонування, так і внутрішніх та зовнішніх економічних відносин. У цьому дослідженні будуть розглянуті економічні відносини, які стосуються другої групи суб'єктів.

Діяльність громадського сектору пов'язана з реалізацією соціально-економічних відносин, що мають грошовий характер і виникають з приводу формування, розподілу та використання грошових фондів, орієнтованих на здійснення суспільно важливої діяльності. Насамперед, йдеться про інституціоналізовані некомерційні організації, які надають неринкові послуги для колективного споживання. Некомерційні установи та організації, головним чином, належать до невиробничої сфери і їх фінансова діяльність відмінна від діяльності комерційних підприємств. Основною особливістю цих організацій є те, що вони не виготовляють матеріальний продукт, не створюють вартість і існують за рахунок продукту, створеного у матеріальному виробництві.

Найбільш поширеними різновидами громадських організацій у сучасному світі є: профспілки; організації інвалідів; ветеранські, жіночі, молодіжні, дитячі організації; наукові, технічні, культурно-просвітницькі, фізкультурно-спортивні та інші добровільні товариства; творчі спілки; різноманітні земляцтва, фонди, асоціації, товариства тощо. Характерною ознакою їх є документальне оформлення мети і завдань, організаційно-структурне забезпечення, що, власне, й відрізняє їх від інших суб'єктів. Серед об'єднань громадян особливе місце займають творчі та професійні спілки, благодійні фонди [2].

Професійна спілка – добровільне об'єднання трудящих за професійною ознакою. Фінансується за рахунок добровільних внесків її членів. Професійні спілки об'єднують великі колективи трудящих і відіграють важливу роль у житті суспільства. Вони мають у своєму розпорядженні господарські підрозділи та значні кошти. Ці кошти можуть зберігатися в комерційних банках і виконувати роль інвестиційних фондів. Дуже часто під егідою професійних спілок фінансуються заходи культурно-масової роботи та відпочинку не тільки членів організації.

Творча спілка – добровільне об'єднання осіб творчих професій за професійною ознакою. Фінансується за рахунок добровільних внесків її членів. Діяльність творчих спілок в основному спрямована на захист певної категорії творчих митців – художників, артистів, письменників тощо. За рахунок коштів цих організацій утримуються заклади лікувально-оздоровчого та відпочинкового характеру, що обслуговують членів спілок та їхні сім'ї.

Благодійний фонд – форма реалізації і розвитку благодійної діяльності. Доходи добродійних фондів формуються за рахунок: внесків членів фондів; благодійних внесків та пожертвувань фізичних та юридичних осіб; коштів, що передаються на фінансування конкретних програм, що відповідають завданням фонду; кредитів та інших позик.

Загалом внутрішні та зовнішні фінансово-економічні відносини у громадських об'єднаннях відбуваються:

- між членами об'єднання щодо сплати членських внесків;
- між структурними підрозділами щодо передачі майна, розрахунків за комерційну діяльність;
- з державними, бізнесовими та донорськими структурами щодо одержання ресурсного забезпечення;
- з державним бюджетом щодо сплати податків, реєстраційних зборів, штрафів.

Аналіз діяльності громадського сектору демонструє наявність передумов, які призводять до необхідності його співіснування і з бізнесом, і з державою. Це, насамперед,

пов'язано з тим, що громадські організації обмежені у своїй здатності акумулювати ресурси в тих масштабах, які необхідні для забезпечення суспільно значущих послуг на сучасному етапі економічного розвитку. Тому традиційним донором громадського сектору є бізнес, який створює матеріальні блага та держава, яка здатна отримати необхідні ресурси через систему оподаткування [3].

Таким чином, доходи некомерційних організацій формуються із членських внесків, надходжень від діяльності їх комерційних структур, платних заходів, добровільних та спонсорських пожертвувань фізичних та юридичних осіб. Основні ресурси цих одиниць надходять безпосередньо чи опосередковано з платежів, що здійснюються суб'єктами інших секторів. Схема ресурсного забезпечення громадського сектору наведена на рис. 1.

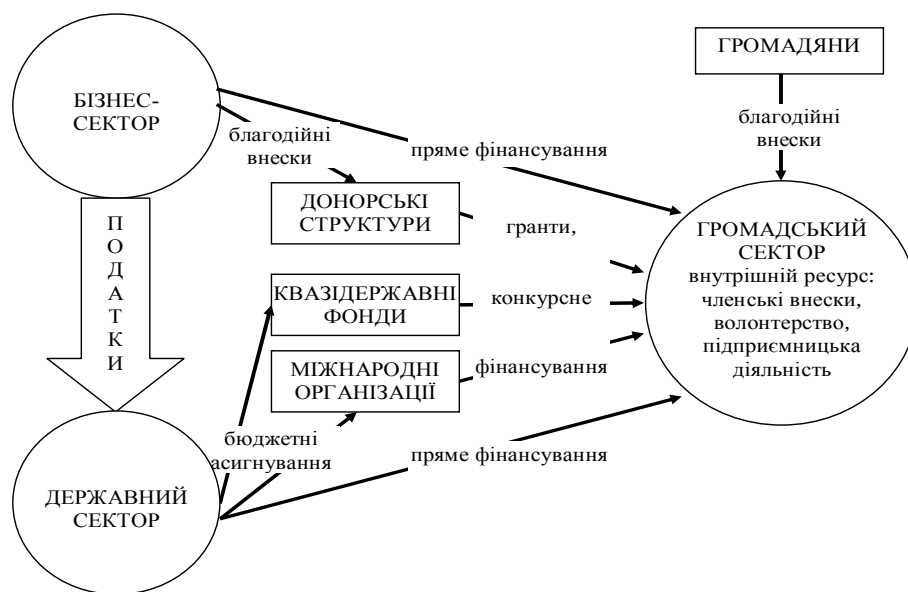

Рис. 1. Схема формування доходів громадського сектору

Нездатність громадського сектору акумулювати значні обсяги ресурсів пов'язана як з проблемою внутрішньої ідеології, так і коливаннями економічної кон'юнктури. Кон'юнктурні коливання, які обумовлені складністю економічного життя, призводять до того, що ті індивіди й інститути, які надають допомогу іншим на етапі економічного підйому, самі опиняються в тяжкому становищі на етапі спаду. Проблемою ресурсного забезпечення громадського сектору є також вузький груповий інтерес. Йдеться про тенденцію некомерційних організацій і донорів фокусувати свої зусилля на певних невеликих групах. Проте існує вірогідність, що ці групи населення будуть неадекватно представлені у структурі некомерційних організацій.

Також виникає проблема обмеження незалежності. Таке явище пов'язане з ситуаціями, коли найбільший вплив на визначення суспільних потреб мають ті групи, в яких сконцентровані фінансові ресурси. Це може привести до того, що характер некомерційної діяльності формується не на основі інтересів всієї комуні (групи, спільності), а на основі переваг її багатих членів, внаслідок чого можуть бути забезпечені саме їх потреби. Ця ситуація може створити відчуття залежності з боку бідних верств населення, оскільки вони практично не беруть участі в розподілі ресурсів, які витрачаються під гаслом реалізації їх інтересів.

Крім того, необхідно зазначити, що в організаціях сфери бізнесу виникає бажання здійснювати комерційну діяльність під виглядом некомерційних організацій з метою отримати різні податкові і неподаткові пільги. Для того, щоб уникнути таких прецедентів, некомерційним організаціям необхідно дотримуватись вимоги максимальної відкритості і прозорості своєї діяльності.

У зв'язку з цим, важливим елементом системи міжсекторної економічної взаємодії є наявність адекватного витратного механізму ресурсів, акумульованих громадським сектором. Схема економічних відносин громадського сектору, пов'язаних зі здійсненням видатків у межах операційної діяльності некомерційних організацій, наведена на рис. 2.

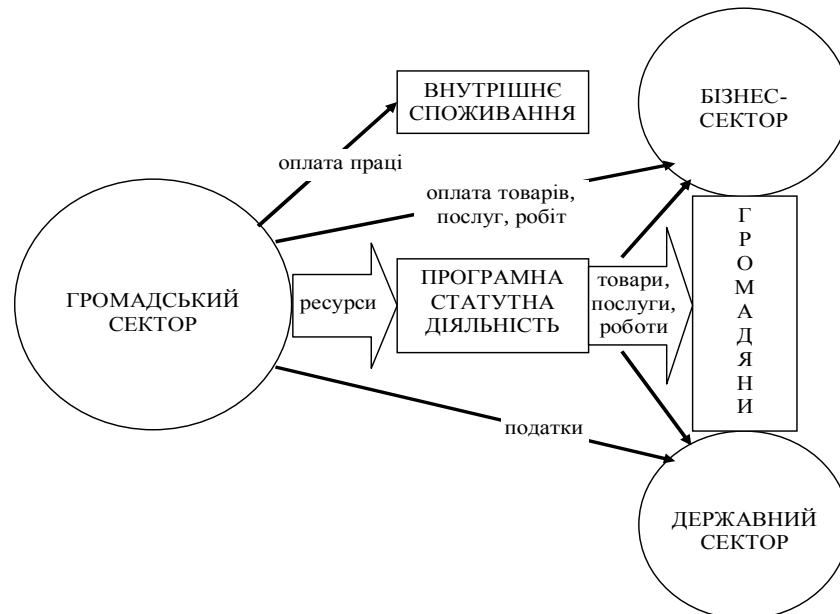

Рис. 2. Схема здійснення видатків громадського сектору

Слід відзначити, що статус некомерційних організацій в Україні наразі дає право на звільнення тільки від сплати податку на прибуток у цілому або щодо окремих видів доходів. Тобто статус неприбутковості, як такий, не надає пільг щодо інших податків і зборів.

Висновки і пропозиції. Досліджувана складова міжсекторного партнерства є базисом ефективної діяльності некомерційних організацій та потребує проведення комплексного наукового дослідження, спрямованого на забезпечення чіткого розуміння фінансово-економічного механізму функціонування громадського сектору. Аргументом на користь ґрунтовного вивчення економічних відносин між державним, бізнесовим і громадським секторами є тенденції децентралізації управління суспільними процесами. Багатократне зростання ефекту, від якого полягатиме по можливості використання переваг міжсекторного партнерства, як з позиції акумуляції ресурсів, так і з позиції встановлення демократичних пріоритетів.

Список використаних джерел

1. Сич Є. М. Партнерство як основа розвитку відносин у сучасних соціально-економічних системах / Є. М. Сич, Ю. С. Вдовенко // Збірник наукових праць Київського університету економіки і технологій транспорту. Серія "Економіка і управління" // Вип. 9. – К. : КУЕТТ, 2007. – С. 198-202.
2. Політологія : підручник / І. С. Дзюбка, К. М. Левківський, В. П. Андрущенко та ін. ; за заг. ред. І. С. Дзюбка, К. М. Левківського. – К. : Вища школа, 1998. – 304 с.
3. Журавський В. С. Концепція гармонізації законодавства України із законодавством держав-членів ЄС / В. С. Журавський // Правова держава: щорічник наук. праць ІДП НАН України. – Вип.13. – К., 2002.
4. Вінніков О. Ю. Показники розвитку громадянського суспільства в Україні / О. Ю. Вінніков, А. О. Красносільська, М. В. Лациба ; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К. : [Агентство "Україна"], 2012. – 80 с.
5. Паливода Л. Стан та динаміка розвитку неурядових організацій України 2002-2010 роки : звіт за даними дослідження / Л. Паливода, С. Голота. – К. : КуПол, 2010. – 118 с.
6. Нанівська В. Розвиток недержавних організацій в Україні [Електронний ресурс] / В. Нанівська. – Режим доступу : http://www.icps.com.ua/files/articles/36/71/ngo_development_ukr.pdf.